

ICHIMLIK SUVI SIFATI MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Sherqo'ziyeva Go'zal Faxritdinovna

“Atrof muhit gigiyenasi” kafedrası dotsenti.,t.f.n.,

Salomova Feruza Ibodullaevna

“Atrof muhit gigiyenasi” kafedrası professor,t.f.d.,

Bahriddinova Marjona Nasriddin qizi

“Tibbiy profilaktika ishi” ta'lim yo'nalishi 4 kurs talabasi.,

Toshpo'latov Bekzod Maxkam o'g'li

“Tibbiy profilaktika ishi” ta'lim yo'nalishi 3 kurs talabasi.,

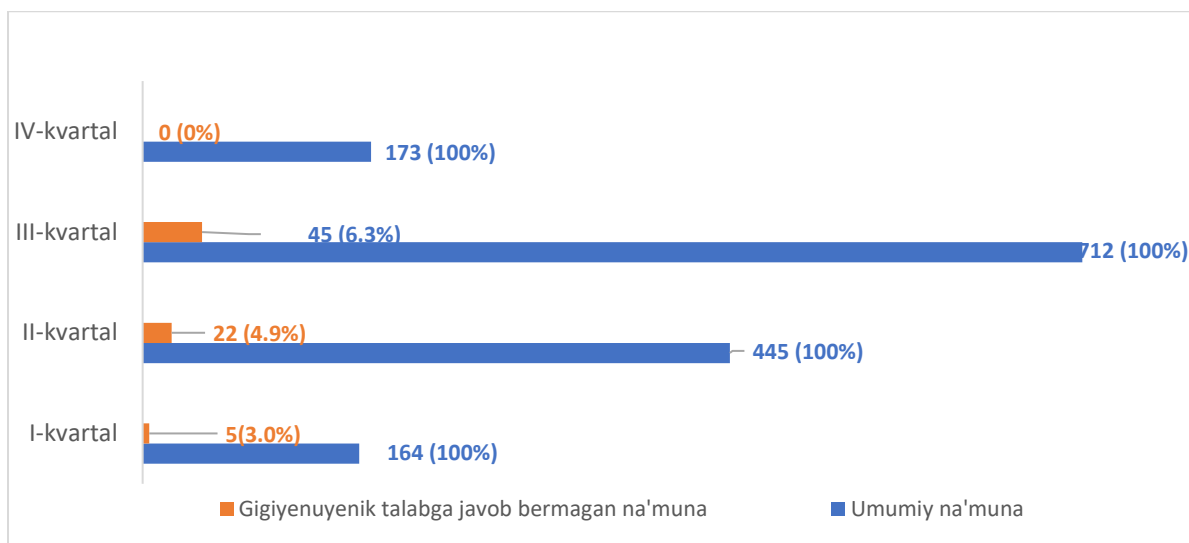
Toshket tibbiyot akademiyasi

Suv inson hayotida muhim ahamiyatga egadir. Uning ahamiyati faqatgina inson va hayvon hayoti bilan bog'liq bo'lmay, balki o'simlik dunyosi uchun ham juda muhimdir. Suv xalq xo'jaligida keng ko'lamda qo'llanadi, jumladan sanoat korxonalari, texnik ehtiyojlar, hamda qishloq xo'jaligidagi sug'oriladigan qishloq xo'jalik mahsulotlarini yetishtirishda ko'plab sarflanadi. Ma'lumotlariga ko'ra yiliga o'rta hisobda 60-62 km³ hajmdagi suvning - 90% qishloq xo'jaligi, 2% sanoat korxonalari uchun, 1% baliq xo'jaligi, 1% energetika, 5% kommunal xo'jalik va 1% boshqalar uchun sarflanadi. Aholini sifatli ichimlik suvi bilan ta'minlash va shu yerdagi aholining salomatlik ko'rsatkichlari, ko'pgina epidemik kasalliklarni bartaraf qilinishi, aholi yashash joylarini obodonlashtirilishi va turar-joy binolarining sanitar komfortini ta'minlash masalalari chambarchas bog'liqdir. Suv muhiti yuqumli kasalliklarning tarqalishida bizning Respublikada juda muhim omil bo'lib hisoblanadi. Butun dunyo sog'liqni saqlash tashkilotining bergan ma'lumotlariga qaraganda 80% miqdordagi barcha kasalliklar u yoki bu shaklda aholi tomonidan sifatsiz suvlarni iste'mol qilish bilan bog'liqdir. Hozirgi kunda deyarli 4,2 milliard kishi suv tarmog'idan foydalanmoqda; 2,4 milliard aholi boshqa sifati yaxshilangan suv manbalaridan, shu jumladan himoyalangan quduqlaridan foydalanmoqda. 663 million aholi sifatsiz suvdan foydalanmoqda, shu jumladan 159 million aholi yuzaki suv havzalaridan foydalanmoqda. Respublika iqtisodiyotini kelgusi rivojlantirish mamlakat tabiiy boyliklaridan tejamli foydalanishga bog'lik bo'lib, bu yerda aholini maishiy va xalq xo'jaligini ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun zarur bo'lgan suv resurslari alohida ahamiyat kasb etadi. Sanoat va qishloq xo'jaligi taraqqiyoti sur'atlarining o'sishi, shuningdek, aholi sonining ortishi qo'shimcha suv miqdorlarini talab qilmoqda. Tabiiy holatdagi rejimi, hajmi va sifati kabi ko'rsatkichlari bo'yicha suv manbalarining talabga yetarlicha javob bera olmasligi ushbu muammo yechimini murakkablashuviga olib kelmoqda. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda aholini sifatli ichimlik suvi bilan ta'minlashni yaxshilash borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirildi. Respublikamizda ichimlik suvi ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini rivojlantirishga oid muhim ustuvor yo'nalishlar, dastur va loyihalarning izchil amalga oshirilishi shahar va tumanlarda, jumladan, qishloq joylarda markazlashtirilgan ichimlik suvi ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlarini sezilarli ravishda yaxshilash imkonini berdi. Keyingi yillarda mamlakatimizda qariyb 13 ming kilometrdan iborat yirik suv quvurlari va tarmoqlari, bino va inshootlarda 1 ming 600 dan ortiq suv chiqarish

quduqlari, shuningdek, 1 ming 400 ta suv minorasi va rezervuari qurildi hamda rekonstruktsiya qilindi. Osiyo taraqqiyot banki, Jahon banki, Islom taraqqiyot banki kabi xalqaro moliya institutlarining grant va kreditlarini jalb etish hisobidan ichimlik suvidan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmagan ko'plab aholi punktlari talabga javob beradigan ichimlik suvi ta'minoti bilan qamrab olindi. Shu bilan birga, ayrim aholi punktlarini, eng avvalo, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Buxoro, Jizzax, Qashqadaryo, Surxondaryo, Sirdaryo va Xorazm viloyatlaridagi aholi maskanlarini sifatli ichimlik suvi bilan ta'minlashga oid qator muammolar xanuzgacha mavjud. Yurtimizda oilalar va mahallalar soni muntazam ko'payib, yuzlab yangi turar joy mavzolari, aholi punktlari barpo etilayotgani va shaharlarning kengayib borayotgani ichimlik suvi ta'minoti va kanalizatsiya tizimini tubdan yaxshilash borasida amaliy chora-tadbirlarni amalga oshirishni talab etmoqda. Bu chora-tadbirlar energiya va resurslarni tejaydigan zamonaviy texnologiyalar asosida suv chiqarish va kanalizatsiya-tozalash inshootlari, suv o'tkazgichlar, nasos stantsiyalari, taqsimlash uzellari, vodoprovod va kanalizatsiya tarmoqlarini modernizatsiya qilishga qaratilishi lozim. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «2017-2021 yillarda ichimlik suvi ta'minoti va kanalizatsiya tizimlarini kompleks rivojlantirish hamda modernizatsiya qilish dasturi to'g'risida»gi qarori ana shu muhim vazifalarni hisobga olgan holda qabul qilingan va u aholining keng qatlamlari, ayniqsa, qishloq aholisi uchun yanada qulay va munosib ijtimoiy-maishiy sharoitlar yaratish, 2017-2021 yillarda mamlakatimizda ichimlik suvi ta'minoti va kanalizatsiya xizmatlari ko'rsatish samaradorligini oshirish, iste'molchilarning barcha hududlarda sifatli ichimlik suvidan foydalanishini ta'minlashga qaratilgan [4,5]. Markaziy Osiyoda xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash bilan bog'liq muammolar to'g'risida so'z borganda mintaqaning umumiy suv zahiralaridan oqilona foydalanish masalasini chetlab o'tib bo'lmaydi. Orol dengizining suvi chorak asr mobaynida 15 martadan ziyodga kamayib, suv satxi 29 metrga pasaygan, hududda 5.5 million gektar tuzli qum maydoni hosil bo'lgan, oqibatda atrof – muhit, odamlar hayoti va hayvonot olamiga mislsiz ziyon yetmoqda. Aholi o'rtasida turli yuqumli va endemik kasalliklarni oldini olish va ekologik barqarorlikni ta'minlash maqsadida, hamda aholini sifatli va yetarli miqdorda toza ichimlik suvi bilan ta'minlash sohasida kuchli qonunchilik yaratilgan [2,3,]. “Aholining sanitariya- epidemiologik osayishtalik” to'g'risidagi qonun, shu bilan bir qatorda “Suv va suvdan foydalanish” to'g'risidagi Qonun, Dav ST 950-2011 “Ichimlik suvi”, DavST 951-2011 “Markazlashtirilgan xo'jalik-ichimlik suvi bilan ta'minlash ma'nbalarini tanlash”, SanQ va M “O'zbekiston sharoitida aholining markazlashtirilgan xo'jalik- ichimlik suvi bilan ta'minlash tizimlari suv tayyorlash jarayonida gigiyenik talablar”, SanQ va M “O'zbekiston sharoitida suv tayyorlash tizimida qo'llaniladigan reagentlarni gigiyenik baholash” va boshqalar aholining suv omiliga bog'liq bo'lgan masalalarini hal etishdagi qonuniy me'yoriy hujjatlar hisoblanadi.

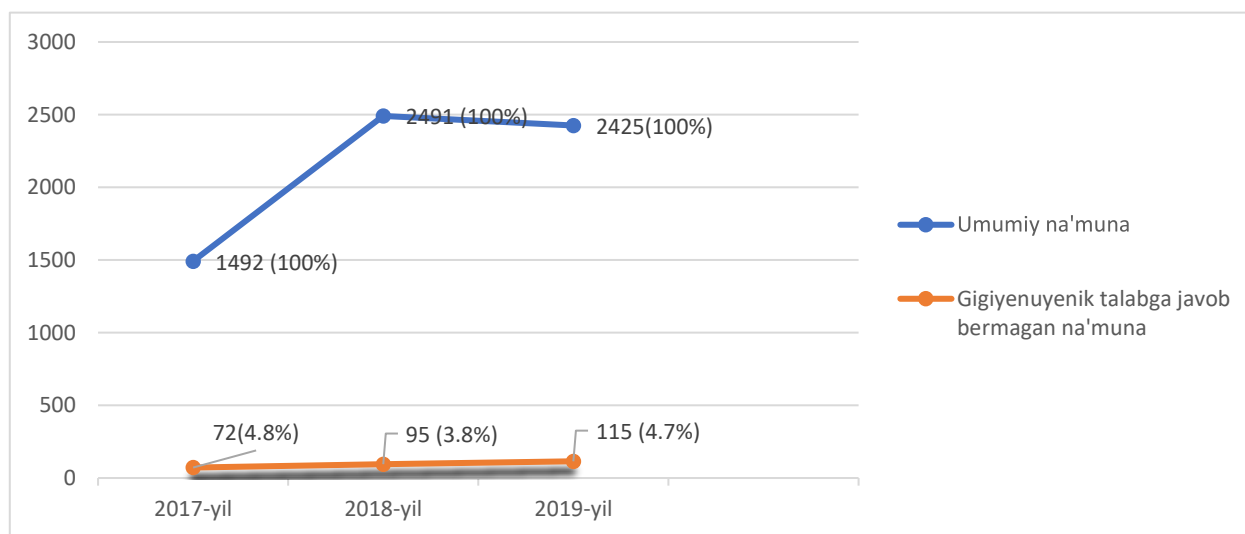
BMTning bergan ma'lumotlariga ko'ra yer yuzidagi aholining 3 mlrd. ga yaqini sifatsiz ichimlik suvidan foydalanadi. Buning natijasida aholi o'rtasida yuqumli va yuqumli bo'lmagan kasalliklar tarqalmoqda. Yuqumli bo'lmagan kasalliklarni kelib chiqishida suv tarkibidagi kimyoviy moddalarga bog'liq bo'lib makroelementlar (natriy, kaliy, kalsiy va boshqalar) va mikroelementlarga ham bog'liq [1,5]. Hozirda suv tarkibida 65 ta mikroelementlar (temir, mis, rux, ftor, yod va boshqalar) aniqlangan.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda biz aholining xo'jalik ichimlik suvi bilan ta'minlanishidagi vodoprovod suvining sanitar – bakteriologik ko'rsatkichlarini tekshirdik. 2017-2019 yillar dinamikasida ichimlik suvini sanitar-mikrobiologik tekshirishlarda quyidagilar aniqlandi: sanitar – bakteriologik tekshirishlar uchun (umumiy mikroorganizmlar soni UMS) umumiy namunalar soni 2017 yilda 1-kvartal bo'yicha 164 ta bo'lib ulardan 5 tasi (3,0%) 2018 yilda 238 tadan 5 tasi (2,1% va 2019 yil 261 tadan 14 tasi (5,3%)) gigiyenik talablarga javob bermagan.

1-rasm. 2017-yili kvartallar bo'yicha suvning mikrobiologik ko'rsatgichi

2017 yilda 2-kvartal bo'yicha 445 ta bo'lib, ulardan 22 tasi (4,9%) 2018 yilda 540 tadan 18 tasi(3,3%) va 2019 yil 570 tadan 31 tasi (5,4%)) gigiyenik talablarga javob bermagan. 2017 yilda 3-kvartal bo'yicha 712 ta bo'lib ulardan 45 tasi (6,3%) 2018 yilda 835 tadan 36 tasi(4,3%) va 2019 yil 759 tadan 32 tasi (4,3%)) gigiyenik talablarga javob bermagan. 2017 yilda 4-kvartal bo'yicha 173 ta bo'lib, ulardan hammasi gigiyenik talablarga javob bergan, 2018 yilda 878 tadan 36 tasi(4,1%) va 2019 yil 835 tadan 38 tasi (4,5%)) gigiyenik talablarga javob bermagan.

2-rasm .2017-2019-yillar bo'yicha suvning mikrobiologik ko'rsatgichi

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki 2-3 kvartallarda suv tarkibidagi umumiy mikroorganizmlar soni (UMS) boshqa kuzatuv davrlariga nisbatan ko'proq gigiyenik talablarga javob bermagan. Aholiga berilayotgan xo'jalik ichimlik suvi sifatini Dav ST 950-2011 "Ichimlik suvi" bo'yicha doimiy nazorat qilib turish aholining salomatligini saqlashda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Артуркуметов З.А.Сув ресурслари ва сувдан фойдаланиш.Тошкент 2007 й
2. Шерқўзиева Г.Ф.,Сайфутдинова З.А.//Результаты надзора за состоянием водных объектов в местах водопользования населения.Научный журнал «Молодой ученый» Спец выпуск, 2016г., № 1(86) (37-39 стр.).
3. Шерқўзиева Г.Ф.//Эколого- гигиеническая оценка состояния открытых трансграничных водоемов Узбекистана. Научный журнал «Молодой ученый», 2016г., № 7 (294-297 стр.).
4. Шерқўзиева Г.Ф.,Данаев Б., Юсупхўжаева А.М., Мустанов Ж. //Очиқ сув ҳавзаларининг эколого- гигиеник ҳолатини баҳолаш.Медицинский журнал Узбекистана №1 2016. 72-73 стр.
5. Шерқўзиева Г.Ф.,Атабаева Г.Ш., Рашидхонова Н.Б//Проблемы загрязнения водохранилищ в условиях Узбекистана Научный журнал Молодой ученый». – Казань, 2017. - №8 (112). – С. 7-8